

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITI YA 12

LOETSE 2016

**SESOTHO PUO YA LAPENG
PAMPIRI YA 2
MEMORANTAMO**

MATSHWAO: 80

Memorantamo ona a na le maqephe a 24.

TEMOSO HO BATSHWAYI

1. KGETHO YA DIPOTSO LE DINTLHA TSE DING:

- Maemong ao mohlalobuwa a arabileng dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, motshwayi a tshwaye dipotso tse pedi tsa pele. A habahanye mola dikarabong tse ding mme a ngole mantswe KGETHO E FOSAHETSENG.
- Mohlahlobuwa o TLAMEHA ho araba Potso ya 5.
- Maemong ao motshwayi a fumanang mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele. Mohlahlobuwa ha alokela ho araba mofuta e mmedi ya dipotso sengolweng se le seng (Padi le Terama) – e leng mofuta wa potso e telele le ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane.
- Haeba mohlalobuwa a arabile dipotso tse pedi tse telele KAROLONG YA B LE YA C, motshwayi a tshwaye Karabo ya pele mme a tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso bone ba tsona, motshwayi a tshwaye karabo ya pele ho karabo e nngwe le nngwe, ha feela mohlalobuwa a arabile potso e le nngwe ya mofuta wa dipotso tse kgutshwane.
- Maemong ao mohlalobuwa a nehelaneng ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele e latelang e be ho yona o seha mola ho habahanya karabo, mme a hlalose ka ho ngola polelo ena kgetho e fosahetseng.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo, karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- Potso e telele (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswe e behilweng (kgutshwane), motshwayi a se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a ipehile ka mosing. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho fihla moeding wa palo ya mantswe a behilweng ka mantswe a 5, mme a se tswela pele ho tshwaya karolo e latelang. A sehe mola ho fihla moeding wa mantswe, a sehe o mong ho habahanya mantswe a sa balwang.
- Dipotso tse kgutshwane: Haeba mohlalobuwa asa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa le di-a – kwalwa) moo a lokelang ho qotsa, motshwayi a se behe kotlo.

2. TSHEBEDISO YA RUBURIKI:

Batshwayi ba lokela ho sebedisa ruburiki e latelang bakeng sa ho lekanyetsa mohlalobuwa.

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlello e babatsehang	4. Phihlello e supang bokgoni	3. Phihlello e mahareng	2. Phihlello ya motheo feela	1. Phihlello e haellang
<p>DIKHAHARE</p> <p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshakatsheko ya taba (sehlooho) kutlwahalo le nnetefatso (Tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng.</p>	<p>8 - 10</p> <ul style="list-style-type: none"> O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang. O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshhetswa ho tswa thothokisong. Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso. 	<p>6 - 7</p> <ul style="list-style-type: none"> O bontsha kutlwisiso mme o hlahositse se botswang ka tshwanelo. O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang. O tlwisisa sengolwa le thothokiso. 	<p>4 - 5</p> <ul style="list-style-type: none"> O botsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang. O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshhetsa sehlooho. Tse ding tsa dintlha tse tshheditsweng ho tshhetsa sehlooho di ntle. Tse ding tsa dintlha di tshheditswe empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle. Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso. 	<p>2 - 3</p> <ul style="list-style-type: none"> O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang. Ho batla ho se dintlha tse hlahisitsweng ho tshhetsa sehlooho. Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang. 	<p>0 - 1</p> <ul style="list-style-type: none"> Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang. Dintlha tse tshhetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong. Mohlalobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso
<p>SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO</p> <p>Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopollo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitweng</p>	<ul style="list-style-type: none"> Sebopehose hlahisitwe ka tsela e momahaneng. Dintlha di utlullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/ ho bala. 	<ul style="list-style-type: none"> Sebopeho ke se hlakileng mme dintlha di hlahisitwe ka tsela e hlalohanyehang. Tlhahiso ya mehopollo ke e utlwisisehang. Tshebediso ya puo sehalo le setaele di nepahetse. 	<ul style="list-style-type: none"> O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho. Tlhahiso ya mehopollo e a haella, ha e hlalohanyeha mme ha e na momahano. Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng. 	<ul style="list-style-type: none"> Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseg. Mehopollo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. Sehalo le setaele ha se tse loketseng. 	<ul style="list-style-type: none"> Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

POTSO YA 1

Ke a mo leboha – PM Ramathe

Motshwaia bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopehong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana. Motshwaia tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: Dikahare le Sebopeliso le Tshebediso ya puo.

Dikahare

- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatseko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehileng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng mme motshwaia tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlahlobuwa (ela hloko hore dintlha tsa mohlahlobuwa di ke ke tsa behwa ka tatelano e hlahellang mona.)

Sebopeliso le Tshebediso ya puo

- Sebopeliso, tlhophiso ya mehopolo le nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehloohwana mmoho le puo le setaele le sehlo tse sebedisitsweng ka nepo temeng.
- Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopehong sa diratswana tse momahaneng mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.

Karabo e ka lebellwang:

- Thothokiso ena ke ya tlhaloso.√Sethothokisi mona se hlalosa se itseng ka tsela ya karaburetso, ho feta mona se bontsha sehlo leho qholotsa maikutlo a fapaneng, sepheo e le ho fana ka thuto le molaetsa ho babadi ba thothokiso.√

Karaburetso

- Sethothokisi se sebedisitse karaburetso ya pono ho ditemanathothokiso 1,2,3,4 le 6.√ Seabo sa tshebediso ena ya karaburetso ke ho etsetsa mmadi a kgone ho ipopela setshwantsho sa dintho tsohle tsa tlholeho tse mo potapotileng√ Mmadi e ka o bona bokgabane hong le dimakatso tse kang ho tjhaba ha letsatsi le tjhabelang tsohle tse hlodilweng.√ E ka re mmadi o bona dikokonyana tse fokolang, tse kgonang ho itshella dijo tseo di ka iphedisang ka tsona ntle le molebedi.√Ntle le mona, sethothokisi se sebedisitse karaburetso ya kutlo ho temathothokiso ya 5√. Mona makodilo a etswang ke dinonyana ka meso√e ka re a utlwahala ditsebang tsa mmadi√ Molathothokisong wa 4, 8, 20 le 24 sehalo sa sethothokisi se tlase, se bonolo√. Sethothokisi se bua ka maikutlo a bontshang tlhompho le motlotlo. Sethothokisi se totobatsa ka hohle hore se hlompha Ramasedi ka tlholeho ya hae ka tse hodima lefatshe√
Ho temana thothokiso ya 4, ho melathothokiso wa 15 le 16 sethothokisisi se qala se bua ka **sehalo se hodimo**. Lebaka la hore sehalo se be hodimo, o **bontsha maikutlo a ho teneha, le hona ho halefa, kapa ho fela pelo** ke bokgopo bo etswang ke batho√. Ho feta mona o tenwa ke batho ba sa ananeleng mesebetsi e metle ya Mmopile ha a ba file borena ba busa ka lonya le leeme.

Thuto le molaetsa

- Sethothokisi ho ditemanathothokiso 1, 2, 3, le 4 se ruta batho hore tlholeho ya tsohle tse lefatsheng esitana le motho di entswe ke Tlatlamatjholo.√
- Molaetsa o fetiswang ke sethothokisi ke wa hore re le batho re tlameha ho hlompha, ho leboha le ho ananela Mmopi ka tsohle tseo a re etsetsang tsona maphelong a rona.√
- Motshwai a bale karabo kaofela, mme a bontshe ka letshwao (√) dintlheng tsohle, mme moo mohlahlobuwa a fositseng teng motshwai a bontshe ka letshwao(x).
- Ho elwe hloko hore nehelano e lokela ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya ho re ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Le ha nehelano e radilwe ka tsela ena, moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano.
- Ha motshwai a se a badile nehelano ya mohlahlobuwa, a abela mohlahlobuwa matshwao. Matshwao a ajwa ka ho sebedisa ruburiki e leqepheng la 3. Tekanyetso e etswa ka ho beha kapa ho bekga karabo ya mohlahlobuwa kgatong e itseng (ho tloha ho kgato ya 1 ho isa ho kgato ya 5) ruburiking mme mohlahlobuwa a belwe matshwao ho latela seotlolo seo ho nehelanwang ka sona qetellong ya ruburiki.
- Ha mohlahlobuwa a sa araba ka tsela ya moqoqo, a lokodisitse dintlha tsa hae, a se fumantshwe kotlo, a se hulelwe matshwao. Motshwai a tshwaye ho ya kamoo mohlahlobuwa a arabileng ka teng.
- Kgato e nngwe le e nngwe e na le tlhaloso e itshetlehileng makgetheng ana a mabedi eleng dikahare le tshebediso ya puo. Motshwai a ele hloko hore tlhaloso ya kgato eo a e kgethileng ha a lekanyetsa, e lokela ho tsamaelana le ditaba tsa mohlahlobuwa. Matshwao a bontshwe qetellong ya kgato e nngwe le e nngwe.

POTSO YA 2**Ka pene letsohong – T. Lekitlane**

- 2.1 Ke ya tokodiso √ (1)
- 2.2 Phetapheto ya moelelo. √ ho toboketsa/ ho sidilella/ ho hatella mohopolo√ (2)
- 2.3 'b'/'o'/'a'√ – Bohlokwa ke ho fana ka morethetho. (2)
- 2.4 Ke mohoplo wa hore dithong mothong ke tlhaho mme di ke ke tsa tloha ha bonolo feela mothong. √√ (2)
- 2.5 Sethothokisi se kgona ho ntsha maikutlo a sona ka ho ngola le ha se ke ke sa bua√√. (2)
- 2.6 Ke ho tlamahanya/ hokahanya / hokela melathothokiso √√ (1)
- [10]**

KAPA**POTSO YA 3: Setsokotsane – PM Ramathe**

- 3.1 Ke ho kgina/ katla morethetho √ (1)
- 3.2 Setsokotsane se sotla batho le diphoofolo/ Setsokotsane se baka mahlomola bathong le diphoofolong. √√ (2)
- 3.3 Ho kena ka bolokolohi ho molathothokiso o latelang/ho potlakisa morethetho. √ (1)
- 3.4 Karaburetso ya pono√ — ke ho bopela mmadi setshwantsho sa masiba a fofang le mabala a fietsweng ke setsokotsane.√ (2)
- 3.5 Maikutlo a tlhonamo/ ho utlwa bohloko/ maikutlo a sithabetseng/ maikutlo a ho se thabe.√√ (2)
- 3.6 Mothofatso√ ho matlafatsa/ tiisa mohopolo wa hore setsokotsane se fela se entse moferefere.√√ (2)
- [Karaburetso ha se karabo e nepahetseng]** (2)
- [10]**

POTSO YA 4: Re ka kgona – RN Phume

- 4.1 E eletsang/e rutang.√ (1)
- 4.2 Lebitsohokwa/lebitsomamarane√. Ho potlakisa morethetho/ho fokotsa boelele ba molathothokiso √ (2)
- 4.3 Ha re thusana re ka tswellella/Ntjapedi ha e hlolwe ke sebata/matsoho a hlatswana.√√ (2)
- 4.4 Molamotjetje/molatswelli/molapholletsi/pholletsi/enjabamente. (1)
- 4.5 Maikutlo a kgothatso.√√ (2)
- 4.6 Batho ba sebete ho qala tse bang di ne di sa tsejwe hore setjhaba se une tse molemo.√√ (2)
- [10]**

POTSO YA 5: Dintle ntle hle – RN Phume

- 5.1 Sonete.√— E theuwe hodima kganyetsano ka hore meleng e robedi e qalang, sethothokisi se bontsha ho babatseha ha tlholeho ha meleng e 6 e qetelang ho bonahala ba nang le mona le lehloyo ho tse ntle tse boletsweng ka hodimo. √ (2)
- 5.2 Hobane sethothokisi se lebitse ho motho ofe kapa ofe ya ikemiseditseng ho fetoha mekgweng e mebe, mme eo a etse tse kgahlisang ka ho tlohela lehloyo le mohono a rorise tse bohehang.√√ (2)
- 5.3 Lehloyo/mohono/mona.√ (2)
- 5.4 11 le 12√
Lesa lehloyo,
Lesa mohono√ (2)
- 5.5 Molathothokiso wa 5,√ bohlokwa ke ho totobatsa tsela eo botle bo bolelwang bo hlakileng hoo bo ka bonwang le ke sefofu/ Sethothokisi se sebedisitse Jeriko ho tloha tabeng ya Bibeleng ya sefofu sa Jeriko ho bontsha hore tsena di hlakile hoo di bonwang le ke mang,√ (2)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlello e babatsehang	4. Phihlello e supang bokgoni	3. Phihlello e mahareng	2. Phihlello ya motheo feela	1. Phihlello e haellang
DIKHAHARE	12—15	9—11	6—8	4—5	0—3
<p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.</p> <p>MATSHWAO 15</p>	<p>-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14-15. -Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12—13. -Sehlooho se manollotswe ka botebo. -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshehetswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahisitse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitweng kamoo ho lokelang. -Bopaki ba kutlwisiso ya mofuta ona wa sengolwa bo a bonahala.</p>	<p>-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullutsweng ka botlalo. -Tse ding tsa dintlha di tshehetsa sehlooho. -Dintlha tse ding di tsheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo -O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho. -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso Dintlha ha se tse kgodisang -Mohlahlobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta ona wa sengolwa.-</p>
<p>SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO</p> <p>Sebopeliso, le tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neeletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, sehalo le setaele tse sebediswang temeng.</p> <p>MATSHWAO A 10</p>	<p>8 — 10</p> <p>-Sebopeliso se momahaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, le ho nepahala.</p>	<p>6—7</p> <p>-Sebopeliso ke se hlakileng mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momahaneng. -Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang -Puo, sehalo le setaele boholo di nepahetse.</p>	<p>4—5</p> <p>-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeliso. -Tlhalohanyong le momahano di teng le ha di kgera -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehalo le setaele tsona di batla di loketse -Tlhalohanyong ya mehopolole e a haella, ha e hlalohanyeha e na momahano -Popo ya diratswana e batla e nepahetse.</p>	<p>2—3</p> <p>-Sebopeliso se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseg. -Mehopolole ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse -Sehalo le setaele ha di a lokela mosebetsi. -Popo ya diratswana e fosahetse.</p>	<p>0—1</p> <p>-Kgaello ya ho rala sebopeliso ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolole Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo -Popo ya diratswana e fosahetse.</p>
MATSHWAO	20 — 25	15 — 19	10 —14	5 — 9	0 — 4

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik =
Sebopeho le Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA HLOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwai a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

KAROLO YA B: PADI**POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****Kgodiso****Selelekela:**

Ngwana ke mpho ya bohlokwa ho tswa ho Ramasedi, kahoo o ithuta tse ngata ho tswa ho baholo ba hae, e le ho ka ba motswadi wa kamoso le yena. Ngwana ke mothonyana ya hlooho e bonolo, ya kgonang ho ikamahanya le ho ithuta ha bonolo maemo ao a teanang le ona. Re bona sena se iponahatsa kgolong ya Tsietsi.

Kgolo ya Tsietsi ha Kotsi

- Tsietsi o holela ha Kotsi kamora lefu la batswadi ba hae. Bophelo o bo qala ka oto le sele, ha e le mona a se a fuwa dijo tse loketseng batho ba baholo empa e le lesea. O bonahala a tlwaela dijo tsena, hoo ebang di qetetse di mo matlafatsa mmeleng.
- Tsietsi o etsiswa mesebetsi e boima ho feta dilemo tsa hae. Sena o a se tlwaela, e se ele karolo ya bophelo ba hae ho qoba ho otlwa ke Mmamasolomane le bana ba hae. O kgona ho tiisetsa bophelo bona.
- Tsietsi o dieha ho kena sekolo empa a le dilemong tse loketseng ka lebaka la bokgopo ba malomae Mmamasolomane, o dulela ho etsa mosebetsi ya lelapa le hona ho sala motse.
- Ha ho tswa sekolo o sebetsa ha van Vuuren a le dilemong tse tlase ho ka sebetsa. Tsena o kgona ho di etsa le ha ho le jwalo.
- O etselletswa ka hore ke leshodu, hoo ebang o bitsetswa mapolesa ka tshusumetso ya Mmamasolomane. Sena se mo tiisa pelo le ho feta.
- O patelwa lekunutu la batswadi ba hae le ha a se a batla nnete. Sena se mo susumetsa hore a tsamaye ho ya Sekgutlong ho se motho ya tsebang, ebile o fetela sesoleng ho se motho ya tsebang. O kgona ho tiisetsa ka ha ho sebetsa ka thata e le ntho a e tlwaetseng.

Tsietsi mosebetsing

- O sebetsa ka thata ha Ramatlotlo, o sebete sa ho fekisa dinokwane ka ha pelo e ne tiye kgale.
- O kgutla sesoleng, ha a tshabe ho shebana le malomae Kotsi le hona ho mo tswepela mahlo ka tsohle tsa habo, ka ha ba ha malomae ba ne ba tlwaetse ba bua le yena ntle le ho nahanela maikutlo a hae.
- O rohakwa ke Mohanuwa o mmita ka mabitsobitso. Sena ha se mo kgathatse ka letho hoba ke seo a neng a tlwaetse ho se etsuwa ha malomae.

Malebaleba a Tsietsi

- Tsietsi o thoba sepetlele ka thuso ya Tseleng hoba a sa batle ho shebana le kantoro ya molao ka ho inkela molao matsohong ha a ne a lwantsha Kotsi le mapolesa.
- O balehana le mapolesa le hona ho iphetola moruti, lepolesa la molao, mokganni wa bese, lepolesa la tsela. Sena se bontsha hore o ne a be le sebete kgale e sa le ngwana.
- O phela nahathote le Tseleng, o nka boikarabello ba ho tsotella hore ba phela ha jwang hona nahathote moo.
- O phela ka maqheka, o fetoha moutla wa dintjeng.
- O fana ka ngwana ho Ramabanta ka morao hore Tseleng a bolauwe. Sena ha se mo je ka letho hoba le yena o ile a nna a hola ntle le batswadi ba hae.
- O bonahala a tletse boiphetetso hoba o iphetetsa ho bohle bao ho bonahalang ba mo entse hampe. Sena se bakuwe ke tsela eo a hodisitsweng ka yona, ha a dumele hore motho ha a mo entse hampe a mo tshwarele empa o busetsa/kgutlisetsa bobo ka bobo.

Phethelo

Ho molemo ho ela hloko hore tseo re di etsang ka pela bana ke tse lokileng tse ka ba etsang batho ba bohlokwa setjhabeng ka ha hangata ba latela tsela eo ba fumaneng kgodiso ka teng.

[25]

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

- 7.1 Tsietsi ke molebedi wa lebenkele la ha Ramatlotlo.√ (1)
- 7.2 A totobatsa hore Makgaola ha se lekgonatha/o fana ka tjhelete/o tseba ho thabisa motho wa mme ka ho mo ntsha.√√ (2)
- 7.3 Dikarabo di tla fapana. Dikarabo tse ka lebellwang: Ke ne ke tla kgaohana le yena/ke ne ke tla ipatlela e nngwe kgarebe/ke ne ke tla mo qeka re boelane. √√ **(Dikarabo tsa bahlahlobuwa tse bontshang maikutlo a tsamaelanang le ana a hlahellang di tshwauwe e le tse nepahetseng)** (2)
- 7.4 Ke ho fekisa/ho hlola dinokwane √ tse neng di tlo thuba lebenkele la Ramatlotlo.√√ Ho tseba ho sebedisa sethunya ka mokgwa o ileng wa makatsa bohle√ ha dinokwane di tlo thuba lebenkele la Ramatlotlo.√√ (3)
- 7.5 Ha a tshepahale/ o rata bahlankana/ o rata setumo sa motho.√ – o bontshitse sena ka ho ratana le Makgaola empa a ntse a ratana le Tsietsi√/ Ha a na kutlwelobohloko√ O bolella Tsietsi ka mantswe a tala hore o ratana le monna e mong.√ (2)
- 7.6 E ne e nepahetse hobane Tsietsi o ile a fumana karabo e neng e mo dutse hampe ya hore a botse lebitla.
- Tjhe, e ne e sa nepahala hobane karabo ya e fumaneng lebitleng e ile ya mo fetola moleleri ya hloko kgotso.√√ (2)

- 7.7 Ho bolelwa hore Tseleng o ne a se a hlokaletse./A se a bata/e se e le maobane/tjhoba le letse phoka/ o robetse boroko√ (1)
- 7.8 O bolela hore ha a sa na mohau kapa qenehelo ho mang kapa mang ya mo etsetsang bokgopo.√√ (2)
- 7.9 Se sa kgolweheng ke hore Tsietsi o ile a tjheka lebitla la Tseleng ka tshepe le teng ka hora tse pedi ho se ya mo thusang a ba a ipatela/ ipolokela mofu.√√ (2)
- 7.10 Tsietsi o fetohile ka hohlehohle ka hobane o tletse boiphetetso, ke mmolai, ya bolayang bohle ba bolaileng Tseleng ntle le qenehelo ya letho.√√ (2)
- 7.11 Tjhe, ha se hantle hoba re le batho ha re a lokela ho ikahlolela ka ha ha se rona beng ba bophelo.√√

KAPA

E, ke hantle hoba Tseleng le yena o bolauwe ka sehloho √√ **(Dikarabo tsa bahlahlobuwa tse bontshang maikutlo a tsamaelanang le ana a hlahellang di tshwauwe e le tse nepahetseng.)** (2)

- 7.12 Tseleng ke mothusi. O thusetsa Tsietsi le hona ho mo tshehetsa ho ikgakanyetsa mapolesa nakong eo ba neng ba tsonngwa.√√ (2)
- 7.13 Phethelo e bile ya hore Tsietsi ka mora hore a bolaye diphofu tsa hae, e be o a inehela sepoleseng.√√ (2)

[25]

KAPA

POTSO 8: MME – NP Maake

Selelekela

Ngwana ke mpho ya bohlokwa ho tswa ho Ramasedi, kahoo, o ithuta tse ngata ho tswa ho baholo ba hae, e le ho ka ba motswadi wa kamoso le yena./Ngwana ke mothonyana ya hlooho e bonolo, ya kgonang ho ikamahanya le ho ithuta habonolo maemo ao a teanang le ona. Re bona sena se iponahatsa kgolong ya Dikeledi.

Kgolo ya Dikeledi ha Rakgadi

- Dikeledi o hodiswa ke Rakgadi ka mora ho siuwa ke batswadi ba hae. O holela lelapeng le mofuthu le mo hodisang ka tlhompho. Dikeledi ke ngwana ya holang a e na le tlhompho. O rutwa mesebetsi ya ka tlong ke Rakgadi le hona ho mo ruta tsela ya bophelo. Sena se etsa hore Dikeledi a qale ho thusa Rakgadi ka mesebetsi ya ka tlong.
- Dikeledi o rekisa ditholwana ha a tswa sekolong le banana ba bang komponeng e le hona ho thusa rakgadi ka disentenyana.
- O thola ka sepatjhe sa tjelete sa monna e mong komponeng, mme o tshaba ho bolella rakgadi ka taba ena ka kgopolo ya hore o tla thodisa monga tjelete pele Rakgadi a se bona.
- Dikeledi o ipuela nnete e tswileng matsoho ha Rakgadi a mmotsa ka sepatjhe ka ha ha se ngwana ya hodisitsweng ka leshano.
- Dikeledi o bona monga sepatjhe, o se a bile a ya le yena habo ka sepheo sa ho ya mo kopanya le Rakgadi mabapi le sepatjhe.
- Dikeledi o se a bile a etsetsa Thollo monga sepatjhe tee Rakgadi a le siyo ka ha ke tsela ya hodisitsweng ka yona hore moeti o a phomosetswa.

Dikeledi sekolong

- Dikeledi o kena bokgarebeng jwaloka banana bohle, o kgahla Tsekiso moithuti mmoho le yena, ba a ratana, ha a bolelle Rakgadi ka ha o tseba hantle hore ha se tsela eo a hodisitsweng ka yona, etswe o a mo hlompha.
- Mathata a kopanang le ona leratong lena la hae la bosawana, ha a tsebe ho a jwetsa Rakgadi.
- Ka lebaka la kgodiso ya hodisitsweng ka yona, ho boima ho bolella Rakgadi le ha dintho di sa tsamaye hantle sekolong. BoThabisile ba mo tloka, ho tloha moo o tiisetsa mathata ana ha a bolelle le matitjhere.
- Dikeledi le ha ho fihla lengolo le bolelang ka ho tlo kopa mohope wa metsi ha a bolelle Rakgadi hore o na le taba le Tsekiso.
- Dikeledi o bontsha tlhompho ho matitjhere a hae. Le ha mmisi Lekena a mmontsha ka hore ho tjetjhisetswe lenyalo ha a bolelle mmisi Lekena se neng se le maikutlong a hae, o ile a kgetha ho itholela.

Dikeledi/Mmateboho lenyalong

- Dikeledi o kena lenyalong le Thollo eo a sa tsebaneng le yena ntle le ho ngangisana le batho ba baholo hoba a bontsha tlhompfo le hona ho se batle ho tlotlolla Rakgadi ditherisanong tsa mahadi.
- O bontsha kamohelo e mofuthu ho Mme wa moeti ka ha ke ntho ya hodisitsweng ka yona hoo Mme a ileng a bona Mmateboho e le mme wa sebele a ba a iphapanya ka se mo tlisitseng Sebokeng.
- Mmateboho o bontsha kutlwelobohloko ho Mme ka ho mmatlela tulo ya ho dula ha Diseko.
- Mmateboho o fetisetsa tsela ena ya bophelo ba ho bontsha lerato le ho bana ba hae ka ha o ne a dula a tsamaya le Masesi ho ya tihakela Mme.
- Mmateboho o wa a tsoha le Mme nakong e boima eo Mme a fokollwang ke bophelo, o bontsha tshehetso e matla.
- Mmateboho o nka qeto ya ho bolokela Mme ha hae hoba ho se moo a ka yang teng ka ha o tejetswe ke Diseko ha hae hoba ho ya ka yena motho a ke se jewa ke dintja a ntse a le teng.
- Mmateboho o tiisetsa ditlhapa tsa Bafokeng, o ipolelletse hore ngwetsi e ngalla motsheo.
- Mmateboho o bontshitse tlhompfo ho ba bohadi ba hae le ha ba se ba mo soma ba mmitsolla ka mabitso.
- Nakong eo Bafokeng ba etseditseng Mmateboho pitso ka morao hoba ho patuwe Mme, o ile a itholela a mpa a itshela ka dikgapha ho bontsha bohloko boo a bo utlwileng. Sena se bontsha hore ke ngwana ya tlohang lapeng le nang le molao moo ebang ha a arabisane le batho ba baholo.

Phethelo.

Ho molemo ho ela hloko hore tseo re di etsang ka pela bana ke tse lokileng tse ka ba etsang batho ba bohlokwa setjhabeng ka ha hangata ba latela tsela eo ba e fumaneng kgodisong ya bona. Rakgadi tsela eo a hodisitseng Dikeledi/Mmateboho ka yona e entse hore e be mme wa sebele.

[25]

POTSO YA 9: MME – NP Maake

- 9.1 Dikeledi o ne a hloka bolokollohi ho Rakgadi hobane, ha a ne a thotse ka tjhelete ha a ka ba le sebete sa ho bolella Rakgadi.√
Ha a ne a utlwiswa bohloko ke Tsekiso ho ne ho le thata ho bolella Rakgadi.√
O kgethile ho itahla ka bosiu letsatsi pele ho lenyalo, ho e na le hore a bolelle Rakgadi se mo tshwenyang.√ Tse pedi feela. (2)
- 9.2 Maikutlo a ho se ananele qeto e nkuweng ke Dikeledi ya ho nyalwa a so qete sekolong.√√ (2)
- 9.3 Rakgadi o baleha ho bolella Dikeledi hore hantle ntle monga ditaba tsa lenyalo ke Thollo hoba o elellwa hore ba bua ka batho ba fapaneng.√√ (2)
- 9.4 Dikeledi e sa le kgarebe o ratane le Tsekiso eo a neng a tshehisa ka yena, a sa mo tshireletse ho boThabisile bao ba neng ba mo hlorisa.√ Ha a se a le lenyalong, Thollo o hlolehille ho mo tshireletsa ha Bafokeng ba mo rorothela ka ho patela Mme ha Thollo.√

KAPA

- Tsekiso o ratane le ngwanana e mong a ntse a ratana le Dikeledi√ Thollo o nyala Dikeledi a ntse a na le mosadi wae hae Matatiele.√
(Karabo ya moithuti e lokela ho bontsha papiso e itseng e le ho hlahisa hona hore banna ba a tshwana). (2)
- 9.5 Ba ne ba tla swaba ha ba fumana hore mofu eo ba ngangisanang ka yena ke mohatsa Thollo wa matswa thaka/Ba ipone bowatla/ba tsamaye ba sa pata mofu.√√ **Tshwaya karabo e nang le mohopolo o tsamaelanang le ona.** (2)
- 9.6 Botshepehi ba Dikeledi le Rakgadi bo entse hore Thollo a nke qeto ya hore a ka hodisa setswalle sa hae le lelapa la Rakgadi ka ho nyala Dikeledi.√√ (2)
- 9.7 Ha se motswalle wa nnete ka ha o ne a sa kgathalle bokamoso ba Dikeledi le hona ho mo kgothalletsa ho kena lenyalong le motho e moholo ha kana ho Dikeledi.√√

KAPA

- Mpuse ke motswalle wa nnete ka ha o ne rata ho bona motswalle wa hae Dikeledi a swabisitse boThabisile hong le Tsekiso.√√ (2)
- 9.8 O ne a tshaba ho nka boikarabelo ba ho pata/ho boloka Mme. Ka ha o ne a sebedisitse tjhelete eo Mme a neng a mmolokisitse yona.√√ (2)
- 9.9 Le qholoditse maikutlo a boinyatso/aho hloka teboho/a dihlong. Ka hobane batho ba ile ba paka Mme e le motho wa bohlokwa, mme a elellwa hore o entse phoso ka ho tebela Mme.√√ (2)

- 9.10 Diseko eo ya neng a tebetse Mme ha hae a le makgatheng a lefu, o tsebile ho tshehetsa Mmateboho ka ho rorothela Bafokeng ba tlileng ka moya o mobe le hona ho soma Mmateboho/tshwarelano e bileng teng dipakeng tsa lelapa la ha Thollo le la ha Lesole.
Mofokeng o kopa tshwarelo ho Mmateboho ka ho se mo tshehetse.√√ (2)
- 9.11 Bomme ba Sebokeng ba ne ba fana ka diphehiso le ho thusetsa Mmateboho ho lokisetsa lepato la Mme.√√ (2)
- 9.12 Mme o ile a leka ka hohle hore a se kgutlele lapeng ha habo nakong eo Thollo a sa romeleng tjehelete hobane ka setho ke dihlong ha ngwanana ya nyetsweng a ka hlolwa ke lenyalo mme a kgutlele habo.√√ (2)
- 9.13 Mme le ha a ne a le ditlokotsing, empa o ile a ipolella hore ha a kgutlele habo o tiisetsa mathata ho fihlela lefung.√ Mpuse ha a kgothalletsa Dikeledi ho tlohela sekolo hore a nyalwe o ne a tiisa mantswe a hore lenyalo le bohlokwa ho feta thuto ngwaneng wa ngwanana. (1)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

POTSO YA 10: MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO)

KE QATI E A LOMISANWA — SJ Mamashela

Selelekela

Ho nyala sethepu e ne le tlwaelo mehleng ya kgale. Sena se ne se etswa tlasa mabaka a fapaneng, a jwalo ka haeba mosadi wa matswathaka ha a na thari. Sena ha ngata se tliša kgohlano le lehloyo malapeng a mangata. Sena se itotobatsa tshomong ena ya Moleso wa dikgomo ka ha ho teng kgohlano ya ka hare ho mosadi e moholo wa morena, mme kgohlano e qetella e tswala ya ka ntle pakeng tsa basadi ba babedi ba morena. Ho feta mona re bona thokong ya Sekhonyana Moshoeshoe ho bonahala kgohlano ya ka ntle moo Basotho ba bontshang boitseko ha ba lwantsha ba Thepung ka ho hapa naha ya Mabewana.

Moleso wa dikgomo

Tshomo ena ya Moleso wa dikgomo ke e nngwe ya ditshomo tse totobatsang hore ho nyala sethepu ho tliša kgohlano le lehloyo ka hara lelapa le nang le sethepu.

Tshekatsheko

- Tshomong ena ya Moleso wa dikgomo ho bonahala mosadi e moholo a hloka thari. Sena se mo tshwenya maikutlong. Ka hoo ho bonahala kgohlano e le ya ka hare, hoba ke mona mosadi ha a ikutiwe hantle le hona ho se thabele ha mohaditsong wa hae e le moimana.
- O bonahala a rera ho ka mo etsetsa bonokwane ba ho mmolaya hong le lesea. O iketsa eka o a mo hlokomela ka ha mohaditsong o ne a se a le haufi le ho kena tlung.
- O kgothalla ho mo phehela se bang se jewa ke dikgomo, moleso wa dikgomo, ka sepheo sa ho mmolaya. Sena se bontsha lehloyo leo mosadi e moholo a neng a tletse lona.
- Ho bonahala moleso wa dikgomo o bentsha motswetse, a e ba motle. Sena se thabisa mosadi e moholo, o nahana hore moleso o a sebetsa ka ha ke moo mohaditsong wa hae o qala ho ruruha, athe le letho, ho teng lesheleshele le a mo fepa hore a none.
- Mosadi e moholo o a tsieleha hoba morero wa hae wa ho bolaya mohaditsong le lesea ha o phethahale. Sena se mo tshwere hampe. O qeteletse a bona ho le molemo le yena a itjelle lona lesheleshele leo mme kgohlano e a fela ke hona ka ha mosadi e moholo o tetse hore maqiti a hae a a sebetsa.

Sekhonyana moshoeshoe

Dithoko tse latelang di bua ka ntwala ya boitseko ya Bakoena e le ha ba lwanela lefatshe la bona le bonahalang le haptjwa ke ba Thepung.

Tshekatsheko

- Thokong ena ya Sekhonyana Moshoeshoe ho bonahala e le kgohlano ya kante, moo ebang Basotho ba lwantshana le baThepung.
- Koena thokong ena ho bonahala a eletswa ka hore a tsohe hoba lefatshe la habo le a haptjwa. Sena se bonahala melathokong e 5 e qalang thoko ka hore a akofele lefatshe labo le a ya.
- Ho bonahala ba direng e le batho ba ratang ho hapa dinaha tsa marena a Basotho ka ha ba kile ba sitisa ba Monyalotsa hong le Batlokoa ka ho hapa naha ya bona.
- Koena o itokisetsa ntwana ena ka ho batla batho ba tlo mo thusa.
- Ho feta mona ho bonahala a ikgothatsa ka ho bitsa Litshelwa a bitsa Matsika a re ho tiiswe thari le thebe e le hona ho itokisetsa ho lwantsha baThepung bao ho bonahalang ba ikemiseditse ho hapa lefatshe la Mabewana.
- Ho bonahala e hlile e le batho ba nang le tshitiso mareneng a mangatanyana, ke ka hona a fumanang keletso ya hore a hlokomela a se nkelwe naha ya habo.

Qetelo/Phetho

Ditshomo le dithoko ke boqapi bo bontshang bokgeleke bo babatsehang ka ha tshomong ya Moleso wa dikgomo re bona sethepu se tlisa kgohlano le lehloyo le bang le tliswa ke ho se kgotsofale ha mosadi e monyane hoo a rerang bora. Koena o bonahala le yena a ke keng a tlohela naha ya habo ho nkuwa ka mahahapa a ntse a le teng ho lwanela naha ya habo ho Bathepu ba hapang naha ya habo.

[25]

POTSO YA 11: KE QATI E A LOMISANWA — SJ Mamashela

LETSIE LA PELE (Ntwana tsa Bakhothu, Barolong le Batlokoa)

- 11.1 Ke morena Letsie la pele. ✓ (1)
- 11.2 O thoholetswa hoba a kgonne ho hapa dikgomo tsa matebele. ✓ (1)
- 11.3 O ne a lwana le Bakhothu, Barolong le Batlokoa. ✓ (1)
- 11.4 Ke thoto e bontshang hore dikgomo di ne di emere. ✓✓ (2)
- 11.5 Letsie o bonahala a e na le kgethollo ya morabe ✓ hoba o bonahala a nka matebele e se batho ba bohlokwa ho yena. ✓✓ (3)
- 11.6 Chopho o wela tlasa morabe wa Matebele. ✓ (1)
- 11.7 Molaetsa o fetiswang ke thoko ena ke wa tlhola/wa hore ha o le ntweng o lokelwa ke ho nka boikarabelo ba ho hlola. ✓✓ (2)
- 11.8 Mohatsa morena o ne a amana le Mmasetjhaba ka hore bobedi ba nyetswe ke morena/Ke mohaditsong wa Mmasetjhaba/ke mosadi wa morena wa matswathaka ha Mmasetjhaba e le moqekwa ho morena. ✓ (1)
- 11.9 Morena o ile a laela hore mohotsae a bolauwe hong le bohle bao a loyang le bona. ✓ (1)

- 11.10 Di etsahala mahaeng. Morena a neng a tseba ho inkela molao wa ho bolaya batho ntle le tshitiso ya letho.√√ (2)
- 11.11 Ke ne ke tla ipona ke se ke theohile sefateng ke balehe/ke ba kgotse/ke tsose batho ba motse. Dikarabo di tla fapana. Tshwaya karabo e tla tsamaelana le mohopolo o tsoseletsang tshabo/makalo.√√ (2)
- 11.12 Mmasetjhaba ke seapadi se tjitja o fetofetoha ho latella maemo a ditaba. O hlompha mosadi e moholo wa morena hape o tsebile ho hlahisa boloi ba mosadi wa morena ho lokisa maemo a dipakeng tsa hae le morena.√√ (2)
- 11.13 Mohatsa morena o ne a akantse hore morena o tla hlala Mmasetjhaba ha a utlwa hore o tsamaya ka masiu.√√ (2)
- 11.14 Morena o ne a sa tsebe hore mosadi wa hae ke moloi, ka ha o ne a ntse a itshwanela le basadi ba bang ho se letho le belaetsang hore e ka ba moloi. √√ (2)
- 11.15 Sethepu se tlisa lehloyo le ka qetellang le entse hore basadi ba nyetsweng sethepu ba tswelane dipelo/ba bolayane. (2)

[25]

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

POTSO YA 12: SEYALEMOYA – RH Moeketsi

Ha le thakgiswe – Mokobo Leduma

Selelekela

- Bophelong ha se ha ngata e reng ha motho a hloka hantse, ebe ha ho behwe molato ho ba phelang.
- Hangata motho ha a etsa se itseng sekgukgung ka kgopolo ya hore ha a bonwe, sena se atisa ho hlahella pepeneneng ka mokgwa wa hore se bonwe le ke tsipasehole.

Kgohlano e tlišwang ke toro

- Kotopi ke molekane wa Sebuweng eo a sa utlwaneng le mohatsae ka lebaka la ditumelo tsa bona tse fapaneng. O na le kgohlano ya ka hare.
- Kotopi o tsoha le toro ya ho atisa leruo, e mo etsang hore a se tsohe diphateng ka ha o lohota ka toro ena le hona ho e thuisa.
- Ha a bolelle mofumahadi wa hae, ho fihlela Sebuweng a mmotsa ka se mo jang.
- Kotopi o tsitlallela ho bona Makau eo Sebuweng a sa dumellaneng le yena hore a ka kena ditabeng tsa lelapa la bona.
- Kotopi o a ikutswa ho ya ho Makau ka sekgukgu a sa rate ha Sebuweng a ka mmona kapa hona ho utlwa ka taba ena.
- Kotopi o patela Sebuweng ka ditaello tsa ho retla motho, tseo a di nehilweng ke Makau ho ntshetsa pele toro ya hae ya leruo.

Sephiri sa Kotopi le Rampou

- Kotopi o tswela pele ho etsa taba ya ho atisa leruo ka lenyele, o patela mosadi wa hae hore o se a kentse Rampou tabeng ena.
- Rampou o qhaphalletswa ke taba ya ho ata ha leruo la Kotopi, ka ha o tshepiswa tjehelete ke Kotopi hore a mo thuse ho batla motho eo a tla mo retla a boletsweng ke Makau. Le ena taba o e etsa pinyane ho mosadi wa hae.
- O patela molekane wa hae tjehelete eo a e lefang Makau hong le Rampou.
- Kotopi ha a ya iketla, o tsamaya ka mafifi, mosadi ha a tsebe letho.
- Kotopi le Rampou ba nanarela Moletsane ka ha ke yona phofu eo ba tliho e retla ho tle leruo la Kotopi le ate.
- Kotopi le Rampou ba atleha ho retla Moletsane ho se mang ya tsebang.

Sephiri sa Kotopi le Makau

- Kotopi o kgutlela ho Makau le ditho tseo a di retlileng ho Moletsane.
- Qaka e hlaha ha Makau a re Kotopi a kgutlele ho motho eo ba mo retlileng, ho qetela mosebetsi wa ho rwala.
- Ho utlwahala ka Moletsane ya retluweng, ho sa tsebisahale hore ke mang monga ketso ena e mahlonoko hakana.
- Ho latella ka moo Kotopi a tshohileng ka teng, ha a sa robala bosiu o phofa ka Moletsane. Sena se etsa hore Sebuweng a hlokomele hore ho teng se etsahalang ka Kotopi. O qetella a hlahella ho mosadi ka ha o se a lahlehelwa ke kelello a bolela ka moo e seng yena ya bolaileng Moletsane.

Phethelo/Qetelo

Ha ho se ka etsahalang e be se qetella se sa hlaha, etswe tlalo la motho ha le thakgiswe fatshe, ke mona Moletsane ho ne ho sa tsebisahale hore o retluwe ke mang, empa qetellong tsohle di a hlahella.

[25]**POTSO YA 13: SEYALEMOYA — RH Moeketsi**

- 13.1 Ba bua ba le Tshifanalehata/ha Ramanaka moo motse wa hae o leng ka hara moru o tshabehaang. √ (1)
- 13.2 Kgohlano ya Mokeo le Mmanthako e tlisitse ditlamorao tsa hore Tholang a kopane le ho tsherehangwa, hoba hoja ba se ngangisane ekaba ba fihlile pele Tholang a ka nweswa moriana √√ (2)
- 13.3 Ramanaka o bolela hore a ke se dumele ho fetwa ke Tholang eo e leng motho wa mosadi ka ho ba ngaka. √√ (2)
- 13.4 Mohopolo ona o re senolela hore Ramanaka o ntse a e na le tumelo ya hore basadi ha ba a tlameha ho ba ka hodimo ho banna ka tshebetso/ Basadi ha ba a tlameha ho ba le kelello e fetang ya banna. √√ (2)
- 13.5 Kgohlano ya kantle √ (1)
- 13.6 O bolela hore o tla shwa, ka hoo motho ya hlokahetseng ha a nwe metsi. (2)
- 13.7 Ke hore a kgantshetswe, pele a ka sebetsana le mokudi/ke ho lahla ditaola. √ (1)
- 13.8 O ne a tseba hore a ke se be le sebete sa ho tsherehanya Tholang ka pela batswadi ba hae hobane ba ne ba ka tloha ba mo makalla moreneng. O ne a batla ho boloka setumo sa hae sa bongaka ho se motho ya tla mo phatsamisa/Ke hobane o ne a sa mo phekole empa o ne a mmolaya. √√ (2)
- 13.9 Ramanaka ke sebakadi se folete/sephara/se ka mmoho √ (1)
- 13.10 Mokeo o fihlile a itsebisa, a ba a tsebisa le mohatsae. √ (1)
- 13.11 Tjhe, Tholang o fihlile a ipolela hore o kula ke eng, ho feta moo Mmanthako o ntse a mo etella pele ho mo jwetsa ditaba. √√ (2)
- 13.12 Ke ho bua mashano/ho tshosa batho/ho ba le lebaka le kudisang motho le ha le le siyo/ho nka/ja tjhelete tsa batho ka tsuo. √√ **(Dikarabo tse ding tsa bahlahlobuwa tse nepahetseng di amohelwe.)** (2)
- 13.13 Letswalo la Tholang le pelaelo ya Mokeo di bidietsa hore ditaba ha di no tsamaya hantle, ke ka hoo re bonang Ramanaka a thotofatsa Tholang ka ditlhare tsa hae ho e na le ho mo thusa ho ntshetsa moya wa hae wa bothuela pele. √√ (2)
- 13.14 Ke ne ke tla tlaleha boemo ba Tholang ho morena wa sebaka le hona ho qosa Ramanaka ka boemo ba Tholang/ke ne ke tla nena bongakanantshonyana ke tiye thapelong. **[Dikarabo tse ding tsa bahlahlobuwa tse nepahetseng di tshwauwe]** (2)

- 13.15 Phethelo/Qetelo ya tshwantshiso e bontsa ho sithabela ha maikutlo le bohloko ba pelo/kutlwelo bohloko hobane Tholang o ile a qetella a thotofetse ho e na le hore a thusahale.√√

(2)
[25]

POTSO YA 14: HAESO MAFOTHOLENG – CJ TELEKI

Selelekela

Ramasedi o hlotse batho ka ho se Tshwane ka semelo, etswe le ka sebopelo ha ba tshwane e se meno. Sena se etsa hore batho ba se phedisane ka nepo le hona se lakalletsane botle. Mona o bakwa ke ha dintho di sa tsamaye ho ya ka ditakatso tsa motho hoba monokotshwai ha o butswa ho ya ka ditakatso tsa tshwene.

Maemo a bophelo ba Mapetla

- Mapetla ke monnamoholo ya phelang Mafotholeng ya tsebang tsohle ka boemo ba Mafotholeng.
- Teduputswa enwa e leng Mapetla, ha a ananele maemo a bophelo boo a bo phelang ha a bo bapisa le ba ha Pitso moahaisane wa hae.
- O kenelwa ke mona ha e le mona Molefi a sebetsa mosebetsi o hodimo dikantorong tsa dinyewe Maseru.
- Lapeng ha Mapetla ha ho ngwana ya atlehileng jwalo ka Molefi ka baka leo Mapetla o monela/honohela lelapa la ha Pitso ka kakaretso.
- Mapetla o bona ha Pitso a se a ikgohomosa ka ho ruteha hona ha Molefi, mme sena ke sona sehlabi pelong ya Mapetla, ka hoo o loha leano la ho sebedisetsa lelapa la ha Pitso ditlhare ho mo loya.
- Molefi o kwenehela kgarebe ya hae Montsheng eo a neng a se a e kopetswe hore e be mohatsae. Sena se thabisa Mapetla, o bona hantle meriana ya hae e a mo sebelletsa.

Mapetla, Ngatane le Ramafothole

- Mapetla o kenya moya o dikaqa ho Ngatane le Ramafothole bao e leng basebetsi mmoho le Molefi hore ba batle ho nyollelwa le bona ka ha ba sebetsa tlasa Molefi.
- Mapetla o bontsha moya wa nyedisang ka mosebetsi wa Molefi, le lenyatso ka dipuo tse mpe tse nyedisang Molefi ka mosebetsi wa hae.
- Mapetla o kentse mona ona le ho boNgatane le Ramafothole hobane ba dumetse ho neheletswa ditlhare hore ba di fafatse kantorong ya hae.
- Molefi o ithekela koloi. Mapetla o sebetsa koloi ena ka ditlhare tsa hae hoo Molefi a ileng a fumana kotsi a qetella a le sepetlele.
- Ho feta mona ha ho no ho lokisetswa lenyalo la Molefi le Morongwe, Disebo, Takadimane le Mofamere ba bona Mapetla a fafatsa moriana o phoshwana e le hona hore Molefi a dube thankga lenyalong la hae.
- Ngatane o ja Molefi direthe ka ho kena dikgarebeng tsa Molefi. Sena se thabisa Mapetla ha e le mona Molefi a duba thankga bophelong.
- Qetellong Mapetla o romela ntho ya bosiu e tshabehang hore e sole Molefi, a qetelle e se e ka ke thithiboya. Tsena tsohle Mapetla o di etsa ka lebaka la mona feela.

Phethelo/Qetelo

Ha ho mang ya ka tsebang hore bokamoso bo mo tshwaretseng, ke mona Molefi yane ya neng a utlwisi Montsheng bohloko, ha a na mosadi. Le maemo a hodimo a mosebetsi a mo fella ka lebaka la mona wa Mapetla, ka hoo ho molemo ho ela hloko hore sera sa motho ke motho eo a phelang le yena.

[25]**POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ TELEKI**

- 15.1 Ke baratani ba qetelletseng ba nyalane√ /Ba amana ka lerato√//Ke mokudi le mooki. √ (**Tshwaya e le nngwe**). (1)
- 15.2 Puonotsi e senola Morongwe e le sebakadi se ratang banna/o na le batho ba bangata bao a ratanang le bona/ha a na lerato la nnete/ha a tshepahale. √√ (2)
- 15.3 Ka bobedi ba rata banna, le ho hloka botshepehi√, hobane ba ne ba e na le banna ba bang ntle ho Molefi./Ke banana ba ditropong ba ratang banna. √ (2)
- 15.4 Morongwe o bolela hore Molefi o tla ratana le yena ntle le ho mo sokodisa.√√/O bolela hore lehlohonolo le itletse ho yena hobane ke mona o iphumanela monna ka mokgwa o bobebe feela. √√ (2)
- 15.5 Ngatane le Ramafothole ba hlaha e le bafapanyi/bahlohlelletsi √ ba rotelletsa hlaha dipakeng tsa Mapetla le Molefi, ka ho thusetsa Mapetla ka merero ya hae ya ho theola maemo a Molefi ka ditlhare. √ (2)
- 15.6 E, hobane Molefi o qetelletse a sa sebetse e leng seo Mapetla a neng a se batla hore Pitso a tshwane le yena ka ho hlopheha mme Molefi o qetela a kula lefu le sa tsejweng, la ho tlala boya sefahlehong. √√ (2)
- 15.7 Molefi ha a ka a tseba hore Morongwe ke motho ya diketso di mpe ho fihlela a ba haufinyana le yena, mme pheletso ya Molefi e ile ya ba teronko ha Morongwe le motjhaufa wa hae ba isitswe sepetlele ka mora hore Molefi a ba teteke e le ha a ba fumane ba robetse ka koloing ba le ponopono ba bile ba tauwe. √√ (2)
- 15.8 Takadimane ke motswalle wa popota hoba o kgothalletsa Molefi ho hlala Morongwe ha e le mona a se a entse bohloka ho feta moo o dutse a kgothalletsa Molefi ka ho itiisa ha e le mona dintho di sa tsamaye hantle mosebetsing.√√ (2)
- 15.9 Ngatane le Ramafothole ba ne ba utlwana ka ho sebedisetsa Molefi meriana eo ba e nkang ho Mapetla, empa ba ntse ba mo tshehisa. √√ (2)
- 15.10 Sesosa ke mona/mohono/katleho ya Molefi √ (1)
- 15.11 Tikoloho ya mahaeng.√hobane ho ne ho se na matlwana a ho ithusa. √ (2)
- 15.12 Ke tikoloho ya Maseru√ hobane o ile a dula le Jwalane pele ba ka nyalana. O tjhentjha barwetsana/o bona bophelo bo le bonolo ka ho ba le koloi/O rata banana ba rutehileng a sa natse hore boitshwaro ba bona bo jwang.√√ (3)

- 15.13 Ba ne ba sa dumele boloing kapa ho dingaka tsa setho/E ne e le
Bakreste $\sqrt{\sqrt{\quad}}$

(2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80